

NOTES SOBRE EL VALENCIÀ A VALÈNCIA

Francisc Jesús HERNÁNDEZ I DOBON
Universitat de València

1

La ciutat de València té una població de 750.476 persones (segons la xifra aprovada al Ple de l'Ajuntament de 28 de setembre de 2001, AECV 2001), per la qual cosa és demogràficament rellevant en el conjunt del País Valencià i del domini lingüístic. A més, el "Cap i casal" té una importància política i simbòlica destacada pel que fa a la nostra llengua. S'hi perpetua un "conflicte esterilitzador" (això afirma el dictamen del Consell Valencià de Cultura (CVC) sobre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), incorporat al preàmbul de la Llei 7/1998, de 16 de setembre), s'hi troba la seu de la Generalitat, de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència (CCFC), de l'AVL, del CVC, de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, etc. Malgrat tot això, la ciutat ha estat escassament estudiada des de la perspectiva sociolingüística. Així, els estudis previs són bé part d'estudis sociològics o sociolingüístics més generals (Mira, 1981; Ninyoles, 1984, 1993 i 1996), bé treballs realitzats a partir d'enquestes a una part de la població (estudiants en els treballs de Colom, 1999 i Querol, 2000) o bé recerques a algun barri determinat (Blas, 1993). Les notes que segueixen enuncien les línies generals de la sociologia de la llengua al Cap i casal, referides respectivament a la norma social de la llengua oral, a la norma de la llengua escrita i a l'ensenyament en valencià i mostren la seua relació, respectivament amb la presència de població procedent de comunitats no catalanoparlants (val a dir, amb la mobilitat social horitzontal), amb els conflictes de classe derivats dels diferents capitals econòmics i culturals (en un cert sentit, amb la mobilitat vertical) i amb les competències actives dels diferents districtes.

2

R. L. Ninyoles, en la seua obra *Idioma y poder social*, va comentar la relació entre corrents migratoris i factors prodiglossics per al cas dels estudis de Barcelona (Ninyoles, 1972: 36-38). També l'estudi del cens lingüístic de 1986 de Catalunya, realitzat per M. Strubell, va establir una relació "molt i molt estreta" entre la capacitat de parlar català i la presència de població autòctona, tot considerant les dades de les (aleshores) 38 comarques catalanes (Strubell, 1987: 103-140). Les dades del Padró de 1996 permeten contrastar aquestes conclusions pel que fa a la ciutat de València. Segons aquesta font, la competència oral activa (COA) de la població nascuda a la ciutat (un 59,1% del total) és del 58,2%, mentre que la població forana minva al 41,8%. L'Enquesta Sociològica de la Ciutat de València, dirigida per l'esmentat R. L. Ninyoles, presenta dades coincidents (SIES 1993).

Com que la població forana pot procedir de territoris de predomini lingüístic valencià o de la resta del domini lingüístic o d'altres llocs, cal precisar més les dades. Això es pot fer tot considerant la proporció de persones nascudes a les cinc comunitats autònomes no catalanoparlants que més població aporten a la ciutat (Castella-La Manxa, Andalusia, Aragó –fent abs-

tracció de la Franja de Ponent-, Madrid i Castella-Lleó) i les persones nascudes a l'estranger, que, en conjunt, representen un 22,3% del total. Les proporcions majors de persones d'aquestes procedències es donen en barris perifèrics, com ara Les Moreres, Ciutat Fallera i Faitanar. Hi ha barris que tenen una proporció de població forana menor a la mitjana de la ciutat, però que la ultrapassen en considerar la població procedent de les comunitats esmentades o de l'estranger, com és el cas de Sant Isidre, La Creu Coberta, Malilla, La Malva-rosa, Natzarot, L'Illa Perduda, el Camí de Vera i, sobretot, Les Moreres, barris tots ells perifèrics.

Doncs bé, el coeficient de correlació simple entre els percentatges de persones amb COA i la proporció de ciutadania nascuda a les comunitats autònomes castellanoparlants esmentades o a l'estranger, calculat per als 87 barris de la ciutat, presenta un valor de -0,745. Aquesta correlació molt forta o alta, encara és major quan es consideren els 17 barris dels 3 districtes corresponents als Pobles del Nord, Pobles de l'Oest i Pobles del Sud, els llocs pedanis de la rodalia de la ciutat, amb densitats de població molt baixes (4,6, 59,8 i 2,7h. per ha) respecte de la resta de la ciutat (els altres 70 barris de 16 districtes presenten 136,6h. per ha). En aquest cas, el coeficient de correlació lineal per a les dues variables, COA i població forana procedent de les comunitats no catalanoparlants esmentades o de l'estranger, és de -0,905.

Aquest fet s'hauria d'entendre com un factor de la notable regla d'inhibició en l'ús de la llengua pròpia que palesen els ciutadans catalanoparlants de la ciutat de València segons les dades de l'enquesta esmentada (SIES 1993). A grans trets, la proporció de parlants en un context semiprivat, com ara amistats o la compra a botigues tradicionals, suposa una minva d'una tercera part respecte als parlants que fan servir la llengua a l'àmbit privat; en un context semipúblic, com ara les relacions laborals, bé amb companys o companyes o bé amb persones externes, la minva és de la meitat, i arriba a dos terços en un context públic, com és el cas de la compra a grans superfícies o el tracte al carrer.

3

Diverses teories, d'entre les quals la de Pierre Bourdieu resulta ja clàssica, han defensat la relació entre capital econòmic i capital cultural. Ara bé, l'estratègia argumentativa per contrastar la correlació entre disposició de capital econòmic i capacitat d'escriure en valencià, amb les dades disponibles de la ciutadania del Cap i casal, resulta complexa. El padró permet obtenir les dades de la competència escrita activa (CEA) pel que fa al conjunt de barris de la ciutat, però no presenta un indicador econòmic que permeta establir la correlació suposada. Per superar aquesta dificultat metodològica és possible elaborar un indicador a partir de la mitjana del valor cadastral de les vivendes dels distints barris, que calcula l'ajuntament a efectes de recaptació de l'impost de béns immobles. La correlació entre aquest índex de valor cadastral (IVC, calculat, com l'arrel dels valors normalitzats a partir d'AEUV-1997: 137) i la CEA per al conjunt dels 87 barris de la ciutat presenta un valor molt baix (0,139): vol dir això que no es pot establir la relació esmentada? No. Una anàlisi més acurada de la distribució dels valors mostra que la correlació "lineal" minva per l'efecte de dos agrupaments de valors: d'una banda, els corresponents als districtes de les rodelies, els Pobles del Nord i del Sud de baixa densitat de població, amb vivendes de valor cadastral baix, però CEA relativament elevada; d'una altra banda, l'agrupament dels valors corresponents als barris amb IVC elevat (com ara, els corresponents a valors cadastrals superiors als 24.000 euros) s'allunyen de la tendència pel que fa a la CEA. Podem completar aquesta aproximació, tot considerant també dos indicadors relacionats amb el capital cultural que aporta el padró, com ara el valor invers de la població de cada barri major de 17 anys només amb estudis primaris o sense estudis (que representarem com $1 \rightarrow 17$ prim.) i la població major de 24 anys amb estudis universitaris (>24 univ.). Les

dades de la taula 1 palesen l'efecte d'aquests dos agrupaments. Els valors per dalt de la diagonal corresponen a tots els barris de la ciutat de València; els valors per baix de la diagonal corresponen a tots els barris, llevat dels districtes de Pobles 17 i 19, i dels barris amb valor cadastral mitjà major de 24.000 euros.

TAULA 1

	IVC	CEA (>10 a)	1->17 prim.	>24 univ.
IVC		0,139	0,853	0,859
CEA (>10 a)	0,593		0,090	-0,035
1->17 prim.	0,876	0,649		0,817
>24 univ.	0,691	0,451	0,729	

Un altre procediment estadístic, l'anàlisi multivariable, concretament l'anàlisi de regressió múltiple, permet fonamentar la mateixa conclusió que es deriva de la taula anterior. Vegeu els resultats arreglegats en la taula 2, on hi ha els coeficients de correlació simple i els coeficients de correlació parcial (és a dir, el conjunt dels coeficients de correlació entre una variable dependent i una altra independent, quan totes les altres variables considerades independents que intervenen en una anàlisi de regressió romanen constants) de tres variables amb la CEA, dues ja esmentades i la COA.

TAULA 2

	C. c. simple	C. c. parcial
1->17 prim.	0,09	0,54
>24 univ.	-0,03	-0,55
COA	0,69	0,71

Mentre que el coeficient per al cas de la COA es manté pràcticament idèntic, les altres dues variables (que són pràcticament zero en el coeficient de correlació simple) experimenten canvis notables i en sentit contrari, en calcular el coeficient de correlació parcial. Com interpretar aquestes dades? Quan es mantenen controlades la resta de variables, el nivell de formació es presenta com una variable que intervé de manera directa: quan menys persones hi haja en un barri només amb estudis primaris o sense estudis, més persones amb capacitat d'escriure en valencià (c. c. parcial: 0,54). Però quan no ens referim al nivell formatiu general de la població, sinó exclusivament als estudis superiors (que, com mostrava la taula 1 correlacionen de manera clara amb l'indicador socioeconòmic, l'IVC, amb un valor de 0,859 per al conjunt de la població), la correlació presenta un valor semblant però de signe contrari (c. c. parcial: -

0,55): quantes més persones hi haja amb titulació universitària i amb un nivell socioeconòmic superior, relativament (amb les altres variables constants) menys persones trobarem amb capacitat d'escriure en valencià, i viceversa. També les dades de la taula 1, a propòsit de les correlacions lineals de CEA amb $1 > 17$ prim. i > 24 univ. s'haurien d'interpretar en el mateix sentit. Una indagació complementària de la distribució dels percentatges d'analfabetisme en castellà i valencià als distints barris ofereix resultats que s'han d'interpretar en la mateixa línia. Per al conjunt dels barris dels Pobles (districtes 17, 18 i 19, i els Poblats Marítims, districte 11) la correlació és clara (0,610), però minva (fins a 0,229) en considerar la totalitat dels barris de la ciutat, la qual cosa suposa que aquests, amb nivells econòmics superiors, operen en un sentit contrari.

En síntesi, doncs, a partir de l'elaboració de les dades disponibles es pot confirmar la hipòtesi del vincle entre el capital econòmic i l'element del capital cultural que és la competència escrita activa en la nostra llengua, amb, almenys, una important excepció: els estrats econòmics superiors (considerats a partir de l'IVC) de la societat valenciana mantenen la seua secular desafecció a la llengua escrita.

Lògicament, aquesta característica "de classe" de la distribució de les competències escrites, sobre la qual s'han fet aproximacions en el camp de la història de la llengua i que les dades anteriors palesen, resta enfosquida per la doble excepcionalitat exposada: en termes generals, l'augment del capital econòmic suposa augment del capital cultural, però en un cert nivell superior la capacitat d'escriure en valencià no segueix la mateixa tendència que la d'altres components del capital cultural, com ara la realització d'estudis universitaris; la minva de capital econòmic suposa minva del capital cultural, però en un cert nivell inferior hi ha la dualitat entre barris d'alta competència oral (que correlaciona amb l'escripta, vegeu taula 2), com són els Pobles de les rodalies, amb percentatge menor de població forana de comunitats no catalanoparlants, i altres barris perifèrics, amb alts percentatges d'aquesta ciutadania forana i amb nivells de competències menors.

4

El curs 2000/2001 hi havien a la ciutat de València vora cent cinc mil xiquets i xiquetes escolaritzats en Educació Infantil (de 3 anys i més), Educació Primària i Educació Secundària, Obligatòria i Postobligatòria. Alguns milers més, encara que resideixen a la ciutat, estudien a escoles ubicades fora del terme municipal. A la tardor de l'any 2000 les autoritats educatives oferiren, per primera vegada, el detall dels xiquets i xiquetes escolaritzats en els programes d'ensenyament bilingüe (el programa d'immersió lingüística -PII- o el programa d'incorporació progressiva) en cadascuna de les unitats i escoles de la ciutat. L'elaboració d'aquestes dades ofereix algunes conclusions notables.

En primer lloc, l'escola pública a la ciutat de València arreplega a menys de la meitat dels xiquets i xiquetes escolaritzats (un 47,5%), mentre que al conjunt del País Valencià la proporció és superior a dos terços, i s'acosta a les tres quartes parts pel que fa a la Secundària. Aquest fet és important perquè la incorporació d'alumnat al PII en l'escola no pública és excepcional. Mentre als centres públics hi havia 7.275 xiquets i xiquetes en PII, als centres privats només n'hi havia 173. La distribució per nivells educatius i cursos de l'alumnat en PII s'arreplega en la taula 3.

TAULA 3

	PIL / pub	PIL / tot
Infantil 3-anys	32,35%	14,22%
Infantil 4-anys	30,68%	15,51%
Infantil 5-anys	30,29%	14,62%
Total-Infantil	30,94%	14,83%
Primària-1r	32,52%	13,84%
Primària-2n	29,23%	12,58%
Primària-3r	27,08%	11,66%
Primària-4t	21,19%	8,96%
Primària-5é	16,82%	7,18%
Primària-6é	13,96%	5,96%
Total-Primària	23,38%	9,97%
Secundària-1r	8,82%	3,59%
Secundària-2n	8,22%	3,27%
Secundària-3r	8,90%	4,19%
Secundària-4t	6,71%	3,06%
Total-ESO	8,15%	3,53%
BUP/COU	4,43%	3,06%
Batxillerat LOGSE	8,57%	5,48%
FP-2	0,00%	0,00%
CFGM	0,00%	0,00%
CFGS	0,00%	0,00%
PGS	0,00%	0,00%
Total-Postoblig.	3,53%	2,34%
Total	14,68%	7,14%

Per districtes de la ciutat, la proporció d'ensenyament públic i la part d'alumnat que, en aquests centres, cursa els seus estudis en un PIU. s'arregla en la taula 4, on també hi ha els percentatges de COA i CEA.

TAULA 4

districte	pub / tot	PIL-pub	COA (>3)	CEA (>10)
1 / 3	23,21%	19,31%	49,53%	18,15%
2	24,44%	9,77%	50,46%	18,48%
4	27,91%	14,98%	48,71%	24,79%
5	16,64%	20,79%	46,79%	21,26%
6	24,23%	9,32%	44,16%	19,94%
7	31,88%	7,86%	39,61%	15,86%
8	71,13%	12,00%	43,33%	20,33%
9	68,29%	12,22%	43,63%	19,12%
10	43,68%	18,40%	45,00%	17,37%
11	46,23%	20,93%	57,94%	19,13%
12	28,57%	29,26%	41,24%	17,04%
13	94,34%	8,08%	45,05%	18,33%
14	60,08%	32,40%	45,71%	22,18%
15	53,14%	12,61%	36,77%	16,13%
16	36,66%	27,11%	30,05%	15,21%
17	100,00%	38,26%	73,73%	30,18%
18	47,79%	0,00%	39,99%	17,22%
19	82,62%	30,79%	71,21%	24,97%
Total	41,15%	16,88%	46,13%	18,88%

La correlació lineal entre la proporció d'alumnat en PIL a l'escola pública (PIL-pub) i la COA presenta un valor de 0,50; la correlació entre PIL -pub i CEA és lleugerament major: 0,53. Ens trobem, doncs, davant d'una relació moderada, encara que important o substancial, que no podem bandejar, entre les competències actives (que ja hem vist que tenen a veure amb la presència de població forana, procedent de comunitats no catalanoparlants, o amb les posicions de classe) i l'escolarització en programes d'immersió. Allà on hi ha més competència activa, hi ha més escolarització i viceversa. Una política educativa que determine una restricció paulatina de l'escola pública, com la que realitza l'actual govern, junt amb altres mesures administratives, com ara, l'atomització de centres amb poques unitats per curs, operen en contra del que ha estat una tendència constant d'incorporació de xiquets i xiquetes al PIL.

BIBLIOGRAFIA

- AECV: *Anuari Estadístic de la Ciutat de València*. Ajuntament de València (anual).
- COLOM, Ferran (1998): *El futur de la llengua entre els joves de València*. Paiporta: Denes.
- MIRA, J. F. (1981): *Població i llengua al País Valencià*. València: Institució Alfons El Magnànim.
- NINYOLES, R. L. (1972): *Idioma y poder social*. Madrid: Tecnos.
- (1996): *Sociologia de la ciutat de València*. Alzira: Germania.
- NINYOLES, R. L. (dir.) (1984): *Informe sociològic sobre la ciutat de València*. Ajuntament de València.
- (1993): *Cultura i llengua a la ciutat de València*. València: CCEC (director).
- QUEROL, Ernest (2000): *Els valencians i el valencià*. Paiporta: Denes.
- SERVEI D'INVESTIGACIÓ I ESTUDIS SOCIOLINGÜÍSTICS (SIES): *Enquesta Sociològica a la ciutat de València, 1993* (policopiat) (R. L. Ninyoles, dir.).
- STRUBELL, Miquel (1987): "Evolució de la comunitat lingüística", cit. segons PRADILLA, M. A. (ed.): *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*. Barcelona: Empúries, 2000.

